

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหาร โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานใน กรุงเทพมหานคร มีขอบข่ายครอบคลุมการบริหารงาน 6 ด้าน คือ ด้าน การเตรียมการ ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ด้านการดำเนินการพัฒนาตามระบบ ใตริศึกษา ด้านการนิเทศดูแลสนับสนุนใกล้ชิดและ ด้านปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่องและด้าน ประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ประชากรในการวิจัย คือ โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร จำนวน 52 โรงเรียน โดยมีผู้ตอบ แบบสอบถาม คือ ผู้บริหาร โรงเรียน หัวหน้าโครงการวิถิพุทธ หัวหน้ากลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 156 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม มีลักษณะเลือกตอบ และปลายเปิด แบบสำรวจอาคารสถานที่และภายในบริเวณโรงเรียน และแบบตรวจเอกสาร การ วิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการหาค่าความถี่และร้อยละ

จากการวิจัยนี้ได้ผลการวิจัยซึ่งผู้วิจัยขอเสนอในรูปแบบตารางและความเรียงบรรยายได้ตาราง ในบทที่ 4 โดยการสรุปผลการวิจัยในบทนี้ ผู้วิจัยจะใช้ผลที่ได้ในภาพรวม เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการทราบเพียงสภาพและปัญหาของ โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานครในภาพรวม

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สรุปผลการวิจัยจากแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สรุปผลการวิจัยจากแบบสำรวจอาคารสถานที่และบริเวณภายในโรงเรียน

ตอนที่ 3 สรุปผลการวิจัยแบบตรวจเอกสาร

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ผู้วิจัยจะนำเสนอสรุปผลวิจัยแบบสอบถาม ผู้บริหาร โรงเรียน หัวหน้าโครงการวิถีพุทธ หัวหน้ากลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่ความถี่สูงสุด ในด้านสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม สภาพและปัญหาการบริหาร โรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานใน กรุงเทพมหานคร

1.1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากที่สุด มีอายุระหว่าง 51- 60 ปี ผู้บริหารมีประสบการณ์ในตำแหน่งปัจจุบัน 15 ปีขึ้นไป และมีระยะเวลาในการทำงานในโรงเรียนปัจจุบัน 15 ปีขึ้นไป ผู้บริหารมีระยะเวลาในการทำงานในโรงเรียนปัจจุบัน 1-2 ปี นับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาปริญญาโท มีความสนใจในกิจกรรมก่อนการทำงานในโรงเรียนวิถีพุทธ คือ การปฏิบัติธรรมที่สถานปฏิบัติธรรม ผู้บริหารปัจจุบันมีการปฏิบัติธรรมถือศีลห้าเป็นประจำหรือค่อนข้างประจำมากที่สุด

กลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 51- 60 ปี ผู้รับผิดชอบโครงการส่วนมากมีประสบการณ์ในตำแหน่งปัจจุบัน 15 ปีขึ้นไปและมีระยะเวลาในการทำงานในโรงเรียนปัจจุบัน 15 ปี นับถือศาสนาพุทธเกือบทั้งหมด มีส่วนมากมีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี เกือบครึ่งมีวุฒิการศึกษาปริญญาโท ผู้รับผิดชอบโครงการมีประสบการณ์การปฏิบัติธรรมนอกจากการสวดมนต์ไหว้พระตามปกติ เช่น นั่งฝึกสมาธิ และผู้รับผิดชอบโครงการมีความสนใจในกิจกรรมก่อนการทำงานในโรงเรียนวิถีพุทธ เกือบทั้งหมด คือ ส่วนใหญ่เคยไปปฏิบัติธรรมที่สถานปฏิบัติธรรม

กลุ่มหัวหน้ากลุ่มสาระส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 51- 60 ปี หัวหน้ากลุ่มสาระมีประสบการณ์ในตำแหน่งปัจจุบัน 15 ปีขึ้นไป หัวหน้ากลุ่มสาระ มีระยะเวลาในการทำงานในโรงเรียนปัจจุบัน 1-2 ปี นับถือศาสนาพุทธเกือบทั้งหมด ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี ส่วนใหญ่มีประสบการณ์การปฏิบัติธรรมนอกจากการสวดมนต์ไหว้พระตามปกติ เช่น นั่งฝึกสมาธิ ความสนใจในกิจกรรมก่อนการทำงานในโรงเรียนวิถีพุทธ คือ ส่วนใหญ่เคยไปปฏิบัติธรรมที่ธรรมสถาน

1.2 สภาพในการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ

สภาพในการบริหาร โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานใน กรุงเทพมหานคร สรุปผลวิจัยออกเป็นด้านต่าง ๆ 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการเตรียมการ

จากผลการวิจัยพบว่าสภาพการบริหาร โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานใน กรุงเทพมหานคร มีดังนี้

ในด้านการเตรียมการ มีการจัดหาที่ปรึกษาซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งก่อนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ โรงเรียนส่วนมากได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ โรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นครู และผู้อำนวยการ ส่วนด้านการเตรียมบุคลากรและการเตรียมนักเรียนส่วนใหญ่มีการจัดเตรียมให้เกิดความเข้าใจในวิธีการเรียนและศรัทธาในโครงการวิถิพุทธ โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น นิทรรศการ ค่าบิถิพุทธ เป็นต้น ส่วนการเตรียมผู้ปกครองนั้นใช้วิธีการจัดประชุมเพื่อให้เกิดความเข้าใจและศรัทธาในวิถิพุทธ อีกทั้งมีการสำรวจความพร้อมของครูผู้สอน โดยสอบถามจากหัวหน้ากลุ่มสาระ และเตรียมครูผู้สอนให้รู้หลักการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ โดยการจัดเตรียมกิจการนักเรียนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด ส่วนตัวครูผู้สอนเรียนรู้ในการพัฒนาตนเองและปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่าง พร้อมกับการเตรียมครูผู้สอนในด้านหลักสูตรวิถิพุทธ ซึ่งเป็นการเตรียมความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของหลักสูตร อีกทั้งมีการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานตามแนววิถิพุทธซึ่งกำหนดอยู่ในปฏิทินปฏิบัติงาน อีกทั้งมีการเตรียมการด้านสถานที่และสภาพแวดล้อมสภาพแวดล้อมให้เข้าบริบทโรงเรียนวิถิพุทธ

2 ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ

ผลจากการวิจัยพบว่า ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ซึ่งประกอบด้วย การจัดสภาพภายในห้องเรียนซึ่งพบว่า มีการจัดบอร์ดและมีรูปพระพุทธรูปที่สื่อถึงพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งมีการจัดแหล่งเรียนรู้โดยได้จัดห้องจริยธรรมที่ใช้การเรียนและฝึกปฏิบัติที่ส่งเสริมการพัฒนา ศิล สมาธิ ปัญญา ให้กับนักเรียน ในการวิจัยพบผู้ให้ข้อมูลมีอยู่น้อยมาก คือ การจัดห้องสมุดที่จัดเน้นวิถิพุทธ

ผลการวิจัยพบว่า บริเวณชุมชนโดยรอบโรงเรียนมีสิ่งมอมเมาหรืออบายมุข ที่พบมากที่สุดคือ ร้านตู้เกมส์ ส่วนการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมีการจัดสภาพแบบเรียบง่าย มีความปลอดภัย มีความสะอาด ส่วนการจัดการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการพุทธธรรมและการเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ในวิชาที่สอนกับพุทธธรรม เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีอยู่ในวิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมและภาษาไทยเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนเพื่อพัฒนา ด้านศีล สมาธิ ปัญญา เช่น การนำนักเรียนไปเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา การเข้าค่ายพุทธธรรม พร้อมกับมีการประสานความร่วมมือกับวัด/คณะสงฆ์ในการจัดการเรียนรู้ทั้งสาระพุทธศาสนา และกลุ่มสาระหรือกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับพุทธศาสนาในบริบทต่าง ๆ เช่น การร่วมมือกับพระสงฆ์ในการจัดอบรมการนั่งสมาธิในชั้นเรียน เป็นต้น

ผลจากการวิจัยพบว่า ในกลุ่มผู้บริหาร กลุ่มหัวหน้าโครงการและกลุ่มหัวหน้ากลุ่มสาระทุกคนคิดที่จะประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างชาวพุทธที่ดีแก่ผู้อื่น โดยทำความดีละความชั่ว มีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงาน ถือศีลห้า ลด ละ เลิกอบายมุข และมีพรหมวิหารประจำใจ ด้านบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ ซึ่งส่วนใหญ่ทุกคนให้ความเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน ดังนั้นทุกโรงเรียนจึงมีการส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง โดยการมอบรางวัลแก่นักเรียนที่ทำคุณความดี เป็นต้น

ผลจากการวิจัยพบว่า ผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดและเตรียมกิจกรรมด้านพัฒนาผู้เรียนในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) ในชีวิตประจำวัน คือ ผู้รับผิดชอบโครงการวิถีพุทธหรือหัวหน้ากลุ่มสาระ ครู ผู้บริหาร พระสงฆ์ ตามลำดับ ด้านการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธตามข้อเสนอแนะการจัดกิจกรรมของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดไว้เป็นแนวทาง 4 ลักษณะ ซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่ได้จัดกิจกรรม ในลักษณะ กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร ส่วนการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ โรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญทางศาสนาและวันตามประเพณี การช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียน ช่วยแก้ไขปัญหาคอครบถ้วน เป็นต้น ส่วนมากโรงเรียนมีการดำเนินการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงในด้านการจัดสภาพและองค์ประกอบที่บ่งบอกความเป็นวิถีพุทธ โดยใช้วิธีหลากหลายตามความเหมาะสม

3. ด้านการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

ผลจากการวิจัยพบว่า การวางแนวทางในการจัดพัฒนาครูและบุคลากรตามหลักการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยให้การยกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาจนเป็นแบบอย่างได้ แต่ขาดยังการวิเคราะห์สภาวะธรรมหรือภูมิธรรม ธรรมวุฒิ ลักษณะของบุคลากร ส่วนการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรตามแนววิถีพุทธ ได้แก่ การจัดการฟิงเทศน์ การปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญ ส่วนการจัดกลุ่มสนทนาธรรมยังมีอยู่น้อยมาก

4. ด้านการนิเทศดูแลสนับสนุนใกล้ชิด

ผลจากการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ผู้ให้การนิเทศการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนมีการเน้นตามแนววิถีพุทธในการนิเทศ คือ ผู้รับผิดชอบโครงการวิถีพุทธ และ/หรือหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ การนิเทศมีลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร และระบบนิเทศ กำกับ ติดตาม (การสอนแบบบูรณาการตามแนววิถีพุทธ) อย่างต่อเนื่อง ในการนิเทศผู้นิเทศมีการประยุกต์ใช้แนววิถีพุทธ โดยการประชุมชี้แจง ประชุมสัมมนา และการแนะนำ

5. ด้านการปรับปรุงพัฒนาทุกด้านเพื่อให้โรงเรียนมีความเป็นวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง

ผลจากการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการนำข้อมูลในชั้นตอนต้น ๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินอยู่ให้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง

6. ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

ผลจากการวิจัยพบว่า ด้านการประเมินผลการประเมินผลการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธมีการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดแผนปฏิบัติ หลังจากการประเมินการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธแล้วได้ข้อมูลนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบถึงผลการดำเนินงานนั้น ๆ โดยการจัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่

1.3 ปัญหาในการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ

ปัญหาการบริหาร โรงเรียนวิถีพุทธ สรุปผลออกเป็นด้านต่าง ๆ 6 ด้าน มีดังนี้

1. ด้านการเตรียมการ

จากผลการวิจัยพบว่าปัญหาในการบริหาร โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรุงเทพมหานคร ปัญหาด้านการเตรียมการที่พบ มีดังนี้

ปัญหาในการเตรียมนักเรียนคือ นักเรียนยังขาดความเข้าใจแนวปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ ส่วนปัญหาในการเตรียมผู้ปกครองคือ ผู้ปกครองมีภารกิจในการเลี้ยงชีพจึงไม่สามารถให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ และปัญหาการเตรียมบุคลากร คือ ขาดการให้ความเข้าใจในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

2. ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ

จากผลการวิจัยพบว่าปัญหาในการบริหาร โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรุงเทพมหานคร ปัญหาด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบที่พบ มีดังนี้

ผลจากการวิจัยพบว่า ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธเพื่อส่งเสริมการใฝ่รู้และส่งเสริมการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพราะขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้แนววิถีพุทธ และขาดงบประมาณ นอกจากนี้ปัญหาการนำหลักสูตรไปบูรณาการกับไตรสิกขาหรือหลักพุทธธรรม คือ ครูยังไม่มีความเข้าใจพอในการบูรณาการไตรสิกขาเข้ากับวิชาที่ตนเองสอน และไม่ได้รับการฝึกอบรมในการนำหลักสูตรไปบูรณาการกับไตรสิกขาหรือหลักพุทธธรรม รวมทั้งพบปัญหาจากการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามแนววิถีพุทธ คือ ครูขาดการเรียนรู้ในการประสานไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) กับสาระการเรียนรู้วิชาต่าง ๆ เนื่องจากครูมีภาระรับผิดชอบหลายอย่างต้องทำ ดังนั้นการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธจึงขาดความต่อเนื่อง

3. ด้านการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

จากผลการวิจัยพบว่าปัญหาในการบริหาร โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรุงเทพมหานคร ปัญหาด้านการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ที่พบ มีดังนี้

ปัญหาในการพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) คือ ขาดการอบรมบุคลากรในหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องซึ่งยากในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม สำหรับครูบางคนอีกทั้งบุคลากรขาดความสนใจในการพัฒนาตนเองใน ศีล สมาธิ ปัญญา และการจัดวิทยากรเข้ามาอบรมในการให้ความรู้พุทธธรรมใน โรงเรียนน้อยครั้งเกินไป

4. ด้านการนิเทศดูแลสนับสนุนใกล้ชิด

จากผลการวิจัยพบว่าปัญหาในการบริหาร โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านการนิเทศดูแลสนับสนุนใกล้ชิดมีปัญหาในการดูแลใกล้ชิดอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านการปรับปรุงพัฒนาทุกด้านเพื่อให้โรงเรียนมีความเป็นวิถิพุทธอย่างต่อเนื่อง 6. ด้านการประเมินผลและเผยแพร่การดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ

ด้านการปรับปรุงพัฒนาทุกด้านเพื่อให้โรงเรียนมีความเป็นวิถิพุทธอย่างต่อเนื่องและด้านการประเมินผลและเผยแพร่การดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา

ตอนที่ 2 สรุปผลการวิจัยในการสำรวจอาคารสถานที่และบริเวณภายในโรงเรียน

ผลสรุปจากการไปสำรวจโรงเรียนวิถิพุทธ ทั้ง 48 แห่ง ในด้านความสะอาด ความสว่าง และความสงบ ในอาคารสถานที่ และภายในบริเวณ โรงเรียน มีดังนี้

ห้องพักครู

ในการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมห้องพักครูโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์สว่าง สะอาด สงบ เหมาะสม พบว่า มีโรงเรียนอยู่ 2 โรงเรียน ไม่มีห้องพักครู เนื่องจากเป็นโรงเรียนประถมศึกษา คุณครูจะอยู่ประจำห้องเรียนนั้น ห้องพักครู ข้อควรปรับปรุงสำหรับห้องพักครูที่พบนอกเหนือจากวิจัยแบบสำรวจพบว่า ห้องพักครู ส่วนใหญ่อยู่กันแออัด

ห้องเรียน

ในการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมห้องพักครูโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์สว่าง สะอาด สงบ เหมาะสม

ห้องประชุม

บางโรงเรียนไม่มีห้องประชุม ส่วนมากห้องประชุมไม่สามารถจุนนักเรียนได้ทั้งหมดในคราวเดียวกันหมด ดังนั้นสนามซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ

ห้องจริยธรรม

ห้องจริยธรรมส่วนใหญ่ มีความสว่าง สะอาด สงบ อยู่ในเกณฑ์เหมาะสม มีโรงเรียนบางแห่งไม่มีห้องจริยธรรม เนื่องจากขาดงบประมาณ

โรงอาหาร

โรงเรียนบางโรงเรียนไม่มีโรงอาหาร ซึ่งจะเป็นโรงเรียนประถมศึกษา เด็กนักเรียนจะรับประทานอาหารในห้องเรียน

สนาม

ผลการวิจัยพบว่า สนามมีความสว่าง และสะอาดเหมาะสม ส่วนมากสนามมีความสงบเหมาะสม แต่ก็มีส่วนหนึ่งมีความสงบพอใช้ เพราะ โรงเรียนใช้สนามในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นบริเวณสนามพบว่ามีความสงบน้อยกว่าส่วนอื่น ๆ

บริเวณพักผ่อน

ส่วนใหญ่บริเวณพักผ่อนมีความ สว่าง สะอาด เหมาะสม สิ่งที่พบจากการสำรวจ พบว่าโรงเรียนส่วนมากมีบริเวณพักผ่อนมีน้อย

สวนหย่อม

สวนหย่อมมีความสว่างและสะอาดเหมาะสม ความสงบมีจำนวนปานกลาง พื้นที่ส่วนนี้ผู้น้อยมีไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนที่มีอยู่มาก และทำให้บริเวณนี้มีความสงบน้อยลง

ลานธรรม

ส่วนบริเวณลานธรรม พบว่าโรงเรียนที่จัดบริเวณลานธรรมภายในโรงเรียนมีเพียงร้อยละ 50.00 แต่ลักษณะลานธรรมที่จัดไว้ ไม่ทำให้เกิดบรรยากาศร่มรื่นเหมาะสมที่จะให้นักเรียนเข้าไปฝึกปฏิบัติสมาธิหรือเป็นแหล่งเรียนรู้เองได้ เนื่องจากโรงเรียนมีเนื้อที่จำกัดบ้าง ขาดงบประมาณบ้าง ยกเว้นบาง โรงเรียนอยู่ภายในบริเวณวัดที่มีบรรยากาศความร่มรื่น ความสงบหรือมีบริเวณ โรงเรียนติดกับวัดก็จะเป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเองได้

ตอนที่ 3 สรุปผลการวิจัยจากการตรวจเอกสาร

สรุปผลการตรวจสอบเอกสารจากการในวิจัยโรงเรียนวิถีพุทธทั้ง 48 โรงเรียนสรุปมีดังนี้

เอกสาร-แผนยุทธศาสตร์ที่ทุกโรงเรียนกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ของโรงเรียนที่กำหนดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม มีอยู่ส่วนน้อยมากที่จะกำหนดชัดเจนว่าเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ จากการสอบถามบางโรงเรียนกำลังวางแผนปรับเปลี่ยนแผนยุทธศาสตร์ใหม่ให้มีความชัดเจนในวิถีพุทธมากขึ้น

เอกสาร-แผนปฏิบัติงานพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มุ่งเน้นแผนการเตรียมกิจกรรมนักเรียน เพื่อส่งเสริมการพัฒนานักเรียนตามแนววิถีพุทธ รองลงมาคือแผนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการแบบวิถีพุทธ และมีการจัดทำแผนการนิเทศแบบวิถีพุทธ น้อยที่สุด

เอกสาร- การประเมินผลพบว่า ตามมาตรฐานการประเมินการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ของโรงเรียนเอง ส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์กำลังพัฒนาและพัฒนาได้ดี

เอกสาร- การประกันคุณภาพภายนอก ในการพิจารณาโดยภาพรวมพบว่า โรงเรียนผ่านเกณฑ์ประเมินมาตรฐาน การรับรองคุณภาพการจัดการศึกษาจาก ส.ม.ศ.

อภิปรายผลการวิจัย

1. การเตรียมการ

ผลการวิจัยพบว่าทั้งผู้อำนวยการ ผู้รับผิดชอบโครงการและหัวหน้ากลุ่มสาระ ให้ข้อมูลสอดคล้องกันทุกโรงเรียน ว่ามีการเตรียมการโดยการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ การเตรียมการเพื่อให้ทุกคนที่มีส่วนร่วมทราบถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการเหมือนกันเป็นเรื่องสำคัญในการบริหารซึ่งสอดคล้องกับสมศักดิ์ คลประสิทธิ์ (2542:5) ที่กล่าวว่า การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) หมายถึง การมองภาพอนาคตของผู้นำและสมาชิกในหน่วยงานและกำหนดจุดหมายปลายทางที่ชัดเจน ทำทาบ มีพลังและมีความเป็นไปได้ ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานของค่านิยมและความเชื่อขององค์กรด้วย เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่จะสะท้อนอนาคตของหน่วยงานและภารกิจ (Mission) เป็นสิ่งที่ทำให้การดำเนินงานของหน่วยงานบรรลุจุดหมายปลายทางตามที่กำหนดในวิสัยทัศน์ โดย

กำหนดขอบข่ายงานและบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบ เป้าหมาย/ตัวชี้วัด เป็นจุดหมายปลายทางที่หน่วยงานต้องการปรับปรุงและพัฒนาไปในอนาคตโดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จที่สามารถวัดได้

ในผลการวิจัยยังพบอีกว่า ทั้งผู้อำนวยการ ผู้รับผิดชอบ โครงการและหัวหน้ากลุ่มสาระ ให้ข้อมูลสอดคล้องกันมากที่สุด เท่ากันคือ การเตรียมบุคลากร ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเตรียมบุคลากร เป็นเรื่องที่สำคัญมากในการบริหารที่จะดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับกิติมา ปรีดีดิถ (2532: 82) ได้กล่าวไว้ว่า “คนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดเพราะปัจจัยอื่น ๆ จะดำเนินไปได้ด้วยดีมีประสิทธิภาพหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับคนทั้งสิ้น” และที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงการเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนักในคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญาเข้าสู่ทิศทาง จากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนา คาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2548) สอดคล้องกับ งานวิจัยของณัฐ กิตติ ศรีสันต์ (2548) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียงใต้สรุป แนวทางการพัฒนาการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ พบว่า โรงเรียนวิถีพุทธจะประสบความสำเร็จต้องพัฒนาที่ตัวบุคคล คือ ครูก่อน ครู ต้องเป็นวิถีพุทธจริง ๆ วิถีพุทธเป็นเรื่องของจิตใจเป็นนามธรรม ไม่ใช่รูปธรรม ถ้าไม่พัฒนาไปพร้อม ๆ กันกับเด็กนักเรียน เรื่องที่ถามมาทั้งหมด เป็นส่วนประกอบเท่านั้น คนใช้ไม่เป็นก็ไม่เห็นคุณค่า ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ การวัดวิถีพุทธจึงต้องวัดที่คุณค่าของคน ซึ่งผลการวิจัยด้านการเตรียมบุคลากร ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธนั้น โรงเรียนส่วนมากได้มีการจัดกิจกรรมอื่น ๆ อาทิ การจัดนิทรรศการ การเข้าค่ายวิถีพุทธ เป็นต้น

ปัญหาการเตรียมการ

จากผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่พบจากการเตรียมการ คือ ปัญหาด้านการเตรียมผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองมีภารกิจในการหาเลี้ยงชีพจึงไม่มีเวลาในการให้ความร่วมมือกับโรงเรียนซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า โรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์จึงทำให้ผู้ปกครองบางส่วนขาดความเข้าใจแนวปฏิบัติตามวิถีพุทธและไม่เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นปัญหาที่สอดคล้องกับ งานวิจัยของนงลักษณ์ บุทธสุทธิพงษ์ (2548) ที่ศึกษาการดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ปีงบประมาณ 2548 ที่ได้พบปัญหาการเตรียมผู้ปกครอง ว่าผู้ปกครองบางส่วนขาดความเข้าใจแนวปฏิบัติตามวิถีพุทธ จึงไม่ให้ความร่วมมือและไม่เป็นแบบอย่างที่ดี และณัฐกิตติมเฉลิม (2549) ซึ่งได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานตามแนว โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาสังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชนบุรี เขต 1 ได้พบปัญหาที่สำคัญคือ ผู้ปกครองไม่อนุญาตให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ผู้ปกครองไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม

นอกจากนั้นผลจากการวิจัยยังพบปัญหาการเตรียมบุคลากรยังขาดการให้ความเข้าใจในโครงการวิถิปุทธ ซึ่งสามารถดูได้จากตารางจำนวนและร้อยละของงานวิจัยในครั้งนี้ที่เกี่ยวกับสภาพการบริหารด้านการเตรียมบุคลากร โดยการจัดอบรมเกี่ยวกับโรงเรียนวิถิปุทธจะเห็นว่า สัดส่วนของการให้ข้อมูลของผู้บริหารและหัวหน้ากลุ่มสาระมีความแตกต่างกันมาก ไม่สอดคล้องกันกล่าวคือกลุ่มผู้บริหารซึ่งให้ข้อมูลว่ามีการจัดอบรมเกี่ยวกับโรงเรียนวิถิปุทธมากถึงร้อยละ 70.45 แต่ในกลุ่มหัวหน้ากลุ่มสาระให้ข้อมูลเพียงร้อยละ 50.00 ผู้วิจัยมีความเห็นว่า หัวหน้ากลุ่มสาระอาจได้รับการอบรมไม่ครบทุกคน งบประมาณไม่เพียงพอหรือการไม่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้และการจัดอบรม นอกจากนั้นหัวหน้ากลุ่มสาระปฏิบัติหน้าที่การสอนทำให้โอกาสที่จะเข้าร่วมการอบรมมีน้อย จึงทำให้ข้อมูลแตกต่างกันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนุชิต ศรีอาจ (2529) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ในโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9 ได้พบปัญหาการเตรียมการ คือ บุคลากรได้รับการอบรมไม่ครบทุกคน งบประมาณไม่เพียงพอ ไม่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้หรือการจัดอบรม

2. การดำเนินงานการจัดสภาพและองค์ประกอบ

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานการจัดสภาพและองค์ประกอบที่ปฏิบัติมากที่สุด คือ การจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียนเพื่อพัฒนาด้านศีล สมาธิ ปัญญา โดยนำนักเรียนไปเวียนเทียนที่วัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนาซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า โรงเรียนวิถิปุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีการจัดทำโครงการในพระพุทธศาสนาในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกที่ดีตามพุทธศาสนิกชนประกอบกับ โรงเรียนที่เป็นกลุ่มประชานั้นส่วนใหญ่อยู่ใกล้วัดสะดวกในการจัดหาแหล่งเรียนรู้ภายนอกห้องเรียน ประหยัดงบประมาณและได้บรรยากาศในการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นไปตามองค์ประกอบซึ่งคุณภาพของกระทรวงศึกษาธิการ (2548) ในการใช้แหล่งเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียน ในการวิจัยยังพบอีกว่า โรงเรียนให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแก่ชุมชน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวง มีแหล่งอบายมุขอยู่รายรอบ โรงเรียนจากการวิจัยครั้งนี้ได้พบว่าบริเวณชุมชนใกล้โรงเรียนมีร้านตู้เกมส์ อยู่ถึงร้อยละ 74.64 ผู้บริหารจึงให้ความสำคัญในการสร้าง

ความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนเพื่อที่จะให้ความรู้ความเข้าใจศรัทธาต่อพุทธศาสนาอันจะก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน อีกทั้งยังสอดคล้องกับภารกิจของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ว่าควรจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนในชุมชน โดยให้การศึกษอาบรม ตามความจำเป็นและความเหมาะสม สอดคล้องกับสิทธิ ศรีสำแดง (2547: 26) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคมเป็นพลังที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ สถาบันการศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้แก่ผู้เรียนสถาบัน ไม่ควรให้แบบอย่างที่ไม่ดี สังคมปัจจุบันไม่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ความต้องการและความหวังไปสู่ผู้เรียนโดยตรงได้ต้องฝากไว้กับกระบวนการการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ ไพรัช สู่แสนสุข (2539) ศึกษาเรื่องหลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์ : การวิเคราะห์พระไตรปิฎก ได้พบแนวทางในการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ข้อหนึ่งคือ การพยายามจัดเลือกปัจจัย และสิ่งแวดล้อม จะมีผลต่อการเรียนรู้ได้อย่างมาก เช่น การเลือกอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องนั้น ๆ สิ่งนั้น ๆ อีกทั้งไม่มีสิ่งรบกวนต่อการเรียนรู้นั้น ๆ ที่สำคัญคือ การมีครูที่ดี เพื่อนที่ดี และชุมชนสังคมที่ดีที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนา ซึ่งทั้งหมดเกี่ยวเนื่องกับความเป็นปัจจัยภายนอก

นอกจากนี้ผลจากการวิจัยยังพบว่า การจัดสภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธของสำนักนวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2548) ซึ่งเน้นสาระสำคัญด้านหลักสูตรสถานศึกษาซึ่งพบว่าเกือบทุกโรงเรียนมีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในวิชาที่สอนกับพุทธธรรม การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม ในการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึง อีกทั้งในการวิจัยครั้งนี้ยังพบว่าโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรุงเทพมหานครมีการกำหนดและเตรียมกิจกรรมด้านผู้เรียน และการจัดสภาพภายในห้องเรียนอีกทั้งมีบรรยากาศแบบกัลยาณมิตรเกือบทุกโรงเรียน

ปัญหาการดำเนินงานการจัดสภาพและองค์ประกอบ ที่พบในการวิจัยครั้งนี้คือ ปัญหาในการนำหลักสูตรไปบูรณาการกับไตรสิกขา ซึ่งครูยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการนำหลักสูตรแต่ละรายวิชาไปบูรณาการกับไตรสิกขา ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติและวิธีการจัดการเรียนการสอน อัมภา บุญช่วย (2537: 187-189) ได้กล่าวถึง ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ว่าการบูรณาการการสอนยังไม่ได้ผลและสับสน สอดคล้องกับงานวิจัยของอรธพล อนันตวรสกุล (2539) ที่พบปัญหาในด้านการวางแผนการสอนซึ่งครูมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาน้อย

และเวลาในการเตรียมการสอนไม่เพียงพอ และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547: 19-21) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำสาระการเรียนรู้และการนำไปสู่การปฏิบัติ ว่าวิธีการจัดการเรียนการสอนของครูมักเน้นการนำสาระไปสู่ผู้เรียนมากกว่าเน้นกระบวนการหรือกิจกรรม ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจสาระที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต และนำไปสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันได้ เพราะศาสนาเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตลอดเวลา

3. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา โรงเรียนให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรตามแนววิถีพุทธ โดยการจัดให้มีการฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญทางพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การจัดกิจกรรม โดยการจัดให้มีการฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญทางพุทธศาสนานั้นเป็นการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมของระบบไตรสิกขา ซึ่งเป็นเพียงเปลือกนอกของการพัฒนาของระบบไตรสิกขา ซึ่งควรเน้นกิจกรรมพัฒนาทางจิตใจให้มาก เพราะพื้นฐานที่จะพัฒนาให้เกิดจากการเรียนรู้ คือ ศรัทธา ดังที่ สุมน อมรวิวัฒน์ (2542) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนามนุษย์ต้องพัฒนารูปกับนามไปพร้อม ๆ กัน ส่วนที่เป็นรูปนั้นอธิบายได้ว่า หมายถึง ร่างกาย พฤติกรรมและการทำงานของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายด้วย ในส่วนที่เป็นนามอธิบายได้ว่า หมายถึง อารมณ์ สุข ทุกข์ หรือ วางเฉย หมายถึง กำหนดได้ จำได้ว่า สิ่งนั้นสิ่งนี้คืออะไร หมายถึง คุณภาพจิตที่คิดปรุงแต่งในทางดี ทางชั่ว หรือเป็นกลาง ๆ และหมายถึงสภาวะที่รับรู้ทางสัมผัส คือ ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้สัมผัส กายได้สัมผัส และการรับรู้ทางใจ การพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนานั้นจึงมีลักษณะบูรณาการต้องได้รับการหล่อเลี้ยงบำรุงและส่งเสริมไปพร้อมกันทั้งหมดอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน กล่าวคือ ทางด้านร่างกาย นั้นต้องยึดหลักศีลในการควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ และยึดหลักความพอเหมาะพอดี ทางด้านจิตใจ ต้องยึดหลักของสมาธิ สติ ในการบริหารจิตให้ลลอคกุศล มีความบริสุทธิ์แจ่มใส ทางด้านปัญญา ยึดหลักของความรู้คิดมีเหตุผลเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ มุ่งสู่อิสรภาพอันสมบูรณ์ นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังวางหลักการทางด้านสังคมให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติโดยยึดหลักของวิชาและกรุณา

ส่วนการวางแนวทางในการจัดพัฒนาครูและบุคลากรนั้น โรงเรียนส่วนใหญ่จะให้การยกย่อง ชมเชยแก่บุคลากรที่พัฒนาเป็นแบบอย่างได้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นแรงจูงใจที่ต้องการให้บุคลากรอื่นปฏิบัติตามเป็นแบบอย่าง แต่การที่บุคคลอื่นจะปฏิบัติตามนั้นจะต้องมีแรงศรัทธาภายในตัวของเขาเอง ซึ่งการจะเกิดศรัทธานั้น ทศนา เขมณี และคณะ (2535) ได้กล่าวว่า กระบวนการพัฒนา

ปัญญา พระพุทธศาสนายึดหลักของการสร้างสรรค์เท่านั้นเกิดจากองค์ประกอบภายนอก 3 ประการ (ปรโตโมษะ) ได้แก่

1. บุคคลผู้สั่งสอนอบรม มีความรัก เข้าใจ ให้ความเอาใจใส่ใกล้ชิด
2. บุคคลผู้สั่งสอนอบรมมีความรู้
3. บุคคลผู้สั่งสอนอบรม สามารถเร้าความสนใจให้ผู้เรียน ใฝ่รู้ใฝ่เรียน บรรยากาศและสภาพแวดล้อม ช่วยสร้างความสัมพันธ์ สร้างอารมณ์ที่แจ่มใสเบิกบานซึ่งนำไปสู่ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีในการดำรงชีวิต นอกเหนือไปจากการเรียนรู้ยังมีหลักการและมีเหตุผล นอกจากปัจจัยภายนอกแล้วยังต้องอาศัยปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสติกการ คือ รู้จักคิดโดยแยกคาย ซึ่งหมายถึง การคิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล และคิดเร้ากุศล

ปัญหาในการพัฒนาบุคลากรตามไตรสิกขา

ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาในการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ซึ่งปัญหาที่พบ คือ ขาดการอบรมบุคลากรในหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกิตติมา ปรีดีคิลิก (2532: 82) ได้กล่าวไว้ว่า “คนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดเพราะปัจจัยอื่น ๆ จะดำเนินไปได้ด้วยดีมีประสิทธิภาพหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับคนทั้งสิ้น” และอดิษฐ์ ชาติกำแพงและกิตติจรรย์ยานนท์ (2531: 55) ได้กล่าวว่า “ในการบริหารงาน ทรัพยากรการบริหารที่จำเป็นได้แก่ คน เงิน วัสดุและการจัดการ คนมีความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นผู้ปฏิบัติงาน คนเป็นผู้ใช้ทรัพยากรที่เหลือ ถ้าคนในหน่วยงานใดไม่ดีไม่มีคุณภาพแล้ว งานก็จะดำเนินไปด้วยความลำบาก” ดังนั้น การเตรียมความพร้อมของครูผู้สอน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543: 43-49) ได้กล่าวว่า การเตรียมความพร้อมของครูผู้สอน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อหลักสูตร การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้สอน เพราะผู้สอนเป็นผู้นำหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียนกับผู้เรียน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าผู้บริหารจึงควรรหาโอกาสส่งเสริมพัฒนาตัวการอบรมอย่างต่อเนื่อง

4. การนิเทศดูแลสนับสนุนใกล้ชิด

ผลจากการวิจัยพบว่า การนิเทศส่วนใหญ่ เป็นการนิเทศแบบกัลยาณมิตร โดยผ่านการประชุมชี้แจงซึ่งสอดคล้องกับ สุมน อมรวิวัฒน์ (2543: 154-155) ที่ได้กล่าวว่า การพัฒนาระบบกัลยาณมิตรนิเทศ การสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด สร้างสังคมครูให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การเผยแพร่ความรู้และกลวิธีในการสอนแบบกัลยาณมิตรนิเทศ มีหลักการดังนี้ คือ กัลยาณมิตรถือหลัก “ครูช่วยเพื่อนครู” การสร้างสรรค์ ความเชื่อต่อวงการวิชาชีพจะการสร้างควมไว้วางใจยอมรับซึ่งกันและกัน เป็นการเริ่มต้นที่ดี ก่อให้เกิด

ฉันทะ ความสนใจใฝ่รู้ และจัดกระบวนการเผยแพร่ถือหลักการร่วมคิดร่วมทำแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน อยู่เป็นนิจ โดยให้ครูต้นแบบสามารถสาธิตกลวิธีต่าง ๆ และเปิดโอกาสให้ครูเครือข่ายทดลองทำ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทบทวน พิสูจน์ผล พร้อมทั้งมีการประเมินตนเองและการประเมิน โดยเพื่อนร่วมงาน เพื่อการปรับปรุงตลอดกระบวนการอย่างต่อเนื่อง

5. การปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง และการประเมินผล เผยแพร่ผลการดำเนินงาน

ผลจากการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการนำข้อมูลในขั้นตอนต้น ๆ มาพิจารณาแล้ว กำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินอยู่ให้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยเห็นว่า การดำเนินงานตามโครงการวิถีพุทธ เมื่อสิ้นปีการศึกษา โรงเรียนต้องมีการประเมินผลโครงการเพื่อนำผลการประเมินที่ได้ไปพัฒนา ปรับปรุงการดำเนินงานของโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การปรับปรุงพัฒนาที่มีความสำคัญในขั้นตอนนี้ ซึ่งจะต้องมีการศึกษาข้อบกพร่อง และ อุปสรรค จาก การปฏิบัติงาน เพื่อนำวางแผนเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานใหม่ รวมทั้งผลจากการวิจัยพบว่า ด้าน การประเมินผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธมีการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดแผนปฏิบัติ สอดคล้อง กับ จากหลักการบริหารเพื่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่องของ เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538: 37-39) คือ 1. การเตรียมการ หมายถึง การเตรียมการก่อนการวางแผน 2. การสร้างแผน หมายถึง การ กำหนดแผนที่ต้องการให้ชัดเจน 3. การปฏิบัติตามแผน หมายถึง การนำแผนที่สร้างขึ้นไปสู่การ ปฏิบัติ 4. การประเมินผลแผน หมายถึง การประเมินผล การปฏิบัติงานได้ว่าบรรลุเป้าหมาย หรือ วัตถุประสงค์ที่ต้องการหรือไม่ การประเมินผลแผนนี้เป็นการประเมินเพื่อ Feedback กลับไปยังขั้น ที่ 1 ของกระบวนการวางแผน

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

จากข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ประสิทธิภาพในการบริหาร โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานใน กรุงเทพมหานคร ดังนี้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า มีปัญหาการเตรียมการผู้ปกครอง ปัญหาการเตรียมบุคลากร และ ปัญหาการเตรียมนักเรียน ควรจัดทำเอกสารแนะนำ ให้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาแบบวิถีพุทธ พร้อมแนะนำวิธีปฏิบัติตนสำหรับผู้ปกครอง สำหรับบุคลากรและสำหรับนักเรียนเพื่อให้เกิดความ

เข้าใจไปในแนวทางเดียวกันซึ่งจะทำให้การบริหารแบบวิถีพุทธมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งอาจจัดทำโดยสำนักงานเขตพื้นที่ โรงเรียนหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัญหาด้านการนำหลักสูตรไปบูรณาการกับไตรสิกขาซึ่งครูยังไม่เข้าใจในการบูรณาการไตรสิกขากับวิชาต่าง ๆ นั้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ควรจัดการอบรมสัมมนาครูให้เข้าใจและสามารถบูรณาการไตรสิกขากับวิชาต่าง ๆ พร้อมกันนั้นควรมีการนิเทศการศึกษาในเรื่องนี้อย่างต่อเนื่อง

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า การวางแผนพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขานั้น ส่วนใหญ่ผู้บริหารจะจัดกิจกรรมการยกย่อง ชมเชยแก่บุคลากรที่พัฒนาเป็นแบบอย่างได้ แต่ผู้บริหารให้ความสนใจในการวิเคราะห์สภาวะธรรมหรือภูมิธรรม วุฒิธรรมและลักษณะของบุคลากรก่อนเพื่อวางแผนพัฒนาบุคลากรให้เกิดศรัทธา และความเข้าใจด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคคลก่อนข้างน้อย ผู้วิจัยจึงขอเสนอว่าควรจัดให้มีการวิเคราะห์สภาวะธรรมหรือภูมิธรรม วุฒิธรรมและลักษณะของบุคลากรให้แก่ครูและบุคลากรเพิ่มมากขึ้น โดยทำอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัญหาในการนำหลักสูตรไปบูรณาการกับไตรสิกขา ซึ่งครูยังไม่มีความเข้าใจพอในการบูรณาการ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป โดยการวิจัยเพื่อหาวิธีการบูรณาการหลักสูตรกับไตรสิกขา หรือการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจการบูรณาการหลักสูตรกับไตรสิกขา

2. จากผลการวิจัยพบปัญหาเกี่ยวกับด้านการเตรียมผู้ปกครองให้เกิดความเข้าใจและศรัทธาเกี่ยวกับวิถีพุทธ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ให้ศึกษาแนวทางหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างความเข้าใจ และศรัทธาและความร่วมมือจากผู้ปกครอง

3. จากผลการวิจัยที่พบปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรตามแนววิถีพุทธ ซึ่งขาดการอบรมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงให้มีการวิจัยเพื่อหาแนวทางการพัฒนาบุคลากรตามแนววิถีพุทธอย่างมีประสิทธิภาพ